

№ 14 (655)
Красавік 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Ушанаванне: польскі і беларускі пісьменнік Юзаф Ігнацы Крашэўскі – стар. 2**
- ☞ **Імпрэза: прайшоў першы конкурс апавядальнікаў народнай прозы – стар. 3**
- ☞ **Выданне: кніга Сяргея Кулакевіча пра Палессе – стар. 5**
- ☞ **Творца: паэт і краязнаўца Яўген Гучок – стар. 7**

*Ідзі туды, дзе пачуеш гэтыя вялікія словы:
ХРЫСТОС УВАСКРОС!*

*Услухайся ў іх. Якая вялікая сіла! Які ўсё ажыўляючы змест захованы ў іх! Ці не чуеш, як радасцю надзеі, радасцю скорыга ўваскрасення вее ад гэтых словаў:
ХРЫСТОС УВАСКРОС!*

*З верша ў прозе Сяргея Палуяна
“Хрыстос Уваскрос!”*

*Карціна Мікалая Піманенкі
«Пасхальная ютрань»*

На тым тыдні...

✓ **3 красавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Дакументальная спадчына Беларусі XVI – XIX стагоддзяў: архіў Слуцкага Свята-Троіцкага манастыра».**

Слуцкі Свята-Троіцкі мужчынскі манастыр з'яўляўся надзвычай важным адміністрацыйным цэнтрам праваслаўнай царквы. Некаторы час ён выконваў функцыі рэзідэнцыі Слуцкіх архімандрытаў. У сувязі з гэтым пры манастыры меўся найбагацейшы архіў, першы акт якога датуецца 1517 годам. Тры стагоддзі беларускай гісторыі адлюстраваны ў тысячы дакументаў, якія ўсебакова асвятляюць палітычнае, духоўнае, культурнае жыццё беларускага грамадства. Гэты ўнікальны збор дакументаў захоўваецца ў калекцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь. Дзякуючы плённаму супрацоўніцтву музея і Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі стала магчымым апрацаваць і аблічбаваць больш за тысячу рарытэтных дакументаў архіва.

✓ **4 красавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстаўка твораў сучасных беларускіх маста-**

коў са збору ТАА «Белінвестбанк».

З нагоды 25-годдзя Белінвестбанк прапануе ўсім ахвочым пазнаёміцца са сваёй карпаратыўнай калекцыяй жывапісу. Усяго збор твораў мастацтва Белінвестбанка ўключае каля ста працаў, сярод якіх – жывапіс, графіка, акварэль, напісаныя ў 1990-я гады. Аўтарамі карцінаў з'яўляюцца выдатныя майстры, сябры Беларускага саюза мастакоў – Уладзімір Тоўсцік, Міхаіл Басалыга, Віктар Барабанцаў ды іншыя.

✓ **4 красавіка ў Літаратурна-мемарыяльным музеі Ф.М. Дастаеўскага ў Санкт-Пецярбургу адкрылася выстаўка «Свеціць мне зорка з бяздонных глыбін...: Якуб Колас. Старонкі жыцця» з фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа (Мінск) да 135-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі. Выстаўка знаёміць наведнікаў з асобай паэта, з яго жыццём і творчасцю. Асобны раздзел прысвечаны асабістым і творчым сувязям Якуба Коласа з рускімі пісьменнікамі, а таксама яго паездкам у горад на Няве.**

✓ **5 красавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя серыі выданняў «Гісторыя і культура**

падляшскіх беларусаў», арганізаваная пры ўдзеле Мінскага Свята-Петра-Паўлаўскага сабора, Брацтва ў гонар Віленскіх мучанікаў Антонія, Іаана і Яўстафія ў г. Мінску.

У межах серыі пабачылі свет сем кніг, прысвечаных розным аспектам беларускай культуры на Падляшшы, беларуска-польскім памежжы, а таксама знакавым персаналямі і важным гістарычным падзеям («Бежанства. Дарогі і павароты. 1915–1922», «Бельскі Сойм Велікі року Божого 1564»). Апошняя кніга гэтай серыі «Айцец Канстанцін Байко. Духаўнік. Настаўнік. Лекар» выйшла сёлета ў студзені. Кожная з кніг падрыхтаваная на багатым архіўным матэрыяле, успамінах мясцовых жыхароў, выдатна праілюстраваная. У выданнях выкарыстоўваецца беларуская і польская мовы, а таксама пісьмовая форма мясцовай падляшскай гаворкі.

Аўтар кніг Дарафей Фіёнік – польскі гісторык, этнограф беларускага паходжання, выдавец, заснавальнік «Музея малой бацькаўшчыны

ў Студзіводах» (Бельск-Падляшскі, Рэспубліка Польшча). Цягам апошніх двух дзесяцігоддзяў ён садзейнічае актыўнаму беларуска-польскаму культурнаму супрацоўніцтву, у тым ліку ў межах фестываляў «Там па маёвай росі», «Алень па бору ходзіць», «Дзён славянскага пісьменства».

✓ **6 красавіка, да Сусветнага дня мультфільмаў, у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа быў зладжаны музейны праект «Чаго на свеце не здарэцца?..».** У Доме Коласа адбыліся паказы мультфільмаў па матывах беларускіх народных казак і папулярных замежных анімацыйных ролікаў у перакладзе на беларускую мову, а таксама прайшлі майстар-класы па стварэнні свайго папяровага мультыка з героямі твораў нашага класіка.

✓ **7 красавіка ў межах XX міжнароднага кірмашу турыстычных паслугаў «Адпачынак-2017» у Мінску адбылася прэзентацыя пілотнай ініцыяты-**

вы «Экатурызм у Бярэзінскім: інавацыйныя падходы, партнёрскія мадэлі, “зялёная” свядомасць». Мэта ініцыятывы – адкрыццё Беларускаму грамадскім аб'яднаннем «Адпачынак у вёсцы» Цэнтра міфалагічнага турызму ў Бярэзінскім біясферным запаведніку. Цэнтр будзе ўключаць у сябе Музей міфалагічных істотаў, міфалагічную экспазіцыю на адкрытым паветры і экасцяжыну. Ідэя ўнікальнай ініцыятывы палягае ў тым, каб распавядаць пра беларускую прыроду праз вобразы з нацыянальнай міфалогіі.

Падрабязней аб праекце чытайце ў наступным нумары.

✓ **9 красавіка ў Беларускаму дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту адсвяткавалі Вербную нядзелю.** Наведнікі музея мелі магчымасць упрыгожыць і асвяціць галінкі вярбы, паўдзельнічаць у аздабленні вокнаў хатаў выцінанкамі, убачыць цікавыя абрады з выкарыстаннем вярбы ды інш.

Слова праз стагоддзі

17 сакавіка салон музея-сядзібы «Пружанскі палацк» сабраў вялікую колькасць гасцей. Сярод іх былі людзі, якія добра ведаюць творчасць нашага земляка Юзафа Ігнацыя Крашэўскага (1812 – 1887), 205 гадоў з дня нараджэння якога адзначаецца сёлета, а таксама тыя, хто толькі адкрывае гэтае імя для сябе. Галоўнаю нагодай сустрэчы былі тры значныя падзеі: прэзентацыя беларускамоўнага перакладу гістарычнай аповесці Ю.І. Крашэўскага «Кароль у Нясвіжы. 1784», якую зрабіў вядомы філолаг і літаратуразнаўца Міхась Кенька (урывак з гэтага твора ў свой час друкавала «Краязнаўчая газета». – Рэд.), знаёмства з новым творам народнага мастака Беларусі Івана Міско – барэльефам з выявай слаўтага дзеяча, і адкрыццё выстаўкі «З Доўгага – у свет», дзе прадстаўленыя экспанаты з фондаў «Пружанскага палацка», прысвечаныя знакамітай асобе.

Крашэўскі, якога называюць сапраўдным тытанам працы, яшчэ не вельмі вядомы шырокаму грамадству. Аднак справа па вяртанні яго імя для Беларусі ўжо зрушылася з месца. Гэта шматгранная асоба нашай мінуўшчыны ўсё больш цікавіць і прывабляе да сябе. Няўрымслівы літаратар, чые творы занялі месца французскіх раманаў у шляхецкіх салонах XIX ст., выдатны даследчык гісторыі, археалогіі, этнаграфіі, грамадска-палітычны дзеяч, выдавец, крытык, публіцыст, музыкант, мастак, пісьмовая спадчына якога налічвае каля 600 тамоў. Уплыў гэтай асобы на грамадска-культурнае і навуковае жыццё тагачаснай Еўропы немагчыма вызначыць ніякімі лічбамі. Крашэўскі быў асабіста знаёмы і стаяў у адным шэрагу з такімі дзеячамі айчыннай гісторыі, якіх сёння называюць пачынальнікамі беларусазнаўства, – братамі Тышкевічамі, А. Кіркорам, Я. Чачотам і інш.

Сапраўдным адкрыццём Крашэўскі стаў для скульптара І. Міско. Знаёмства з жыццём і дзейнасцю ўнікальнай асобы, размовы з перакладчыкам М. Кенькам і даследчыцай Русланай Гусевай натхнілі майстра, які ў 2015 г.

стварыў партрэт Ю.І. Крашэўскага. Барэльеф з гіпсу быў выкананы ў форме круглага медальёна дыяметрам 55 см. На ім выява Крашэўскага ў профіль побач з кнігамі. Твор І. Міско набыты «Пружанскім палацкам» і заняў адно з цэнтральных месцаў на новай выстаўцы.

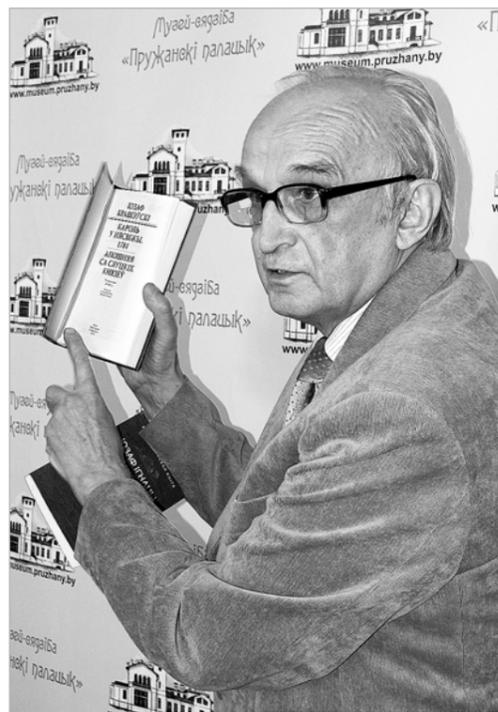

Найбольш яскрава талент Крашэўскага праявіўся менавіта ў літаратурнай дзейнасці. І хоць пісаў наш зямляк пераважна на польскай мове, яго нельга аднесці ў поўнай меры да прадстаўнікоў той ці іншай нацыянальнасці. Яго творчасць можна ахарактарыза-

ваць як маральную, гуманістычную, што нясе ў сабе вялікую любоў да Бацькаўшчыны. Дарэчы, маёнткі сям'і Крашэўскіх – Доўгае і Куплін – знаходзіліся непадалёк Пружанаў, а таксама ў польскім Раманаве (дзе больш за паўстагоддзя існуе музей) і іншых мясцінах. Менавіта стваральная аснова, зварот да агульначалавечых каштоўнасцяў, глыбокі патрыятызм і дэмакратычнасць адзначалі прысутныя сярод асноўных характэрных рысаў твораў літаратара.

Менавіта гэтыя якасці разам з цікаўнасцю да падзеяў беларускай гісторыі прывабілі Міхася Іванавіча звярнуцца да Ю.І. Крашэўскага. Філолаг зрабіў ужо некалькі перакладаў. У вядомай серыі «Скарбы сусветай літаратуры» выдадзеныя два тамы, куды ўвайшлі творы «Маці каралёў» і «Паперы Глінкі» (2007), «Кароль у Нясвіжы. 1784» і «Апошняя са слудзіх князёў» (2009). Дарэчы, рукапіс выдання 2009 г. М. Кенька перадаў у фонды «Пружанскага палацка». Гістарычная аповесць «Кароль у Нясвіжы. 1784», што расказвае аб пазеды апошняга караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага на сейм у Гродна, лічыцца адным з самых беларускацэнтральных твораў Крашэўскага. Яна ў 2016 г. была выдадзена асобна ў серыі «Мая беларуская кніга». Як зазначыў адзін з выдаўцоў і рэдактараў кнігі – пісьменнік і журналіст Уладзімір Сіўчыкаў, – задачай серыі з'яўляецца не проста папулярназацыя беларускамоўнай літаратуры, але і пашырэнне кола аўтараў, чья творчасць непарыўна звязаная з Беларуссю. У планах выдавецтва – выхад новых перакладаў кніг Ю.І. Крашэўскага.

Пад час сустрэчы ў музеі выступалі таксама іншыя перакладчыкі і даследчыкі творчасці Крашэў-

скага. Сярод іх – Р. Гусева (г. Брэст), якая даўно вядзе вялікую грамадскую працу па захаванні спадчыны дзеяча, ушанаванні яго імя. Яна з'яўляецца не толькі перакладчыкам шэрагу твораў, але і выдала некалькі асобнікаў даследаванняў. Аб працы па вывучэнні дзейнасці Ю.І. Крашэўскага і яго братаў распавяла кандыдат педагагічных навук Марыя Жыгалава (г. Брэст). Свае пераклады вершаў пра-чытала брэсцкі літаратар

рэктара ў многім дапамог вяртанню імя Крашэўскага ў Беларусь. Польскі музей у 2003 г. перадаў «Палацку» больш за 130 копіяў фотаздымкаў і дакументаў, малюнкаў і карцінаў земляка. Гэта стала пачаткам для пакулы адзінай у нашай краіне калекцыі, што адлюстроўвае спадчыну Крашэўскага. На сёння яна налічвае больш за 380 адзінак захоўвання. Многія з іх можна ўбачыць на выстаўцы «З Доўгага – у свет».

Сустрэча ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацк» аб'яднала розных людзей, якія цікавяцца ўласнай гісторыяй. Яна дала магчымасць яшчэ раз успомніць слаўную асобу, жыццё і дзейнасць якой з'яўляюцца сапраўдным прыкладам грамадзянскасці і сумлення, і спадзяванне, што калі-небудзь на Пружаншчыне з'явіцца музей, прысвечаны вялікаму працаўніку-гуманісту Юзафу Ігнацыю Крашэўскаму.

Наталія ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік фондаў музея-сядзібы «Пружанскі палацк»

На фота Сяргея РАБЧУКА: Міхась Кенька прадстаўляе пераклад аповесці; пераклад чытае М. Папека; на выстаўцы «З Доўгага – у свет», у цэнтры – барэльеф, выкананы І. Міско. Стаяць (злева направа): Р. Гусева, Л. Красеўская, Ю. Зялёвіч, М. Жыгалава, Г. Чабадзінская-Пшыбыслаўская, У. Сіўчыкаў, М. Кенька

Ановім Будслаўскую святыню разам!

Нагадваем нашым чытачам, што ў 2015 г. Беларускі фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардынцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ў планах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і ўмоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных групаў. Гэтую ініцыятыву падтрымалі Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскай арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Акцыя працягваецца і сёлета.

Вядзецца збор сродкаў на рэстаўрацыю адзінага ў Беларусі Нацыянальнага санктуарыя Маці Божай Будслаўскай. Свой уклад у гэтую справу вы можаце зрабіць непасрэдна ў касцёле Святога Сымона і Святой Алены ў Мінску, Будслаўскім касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Мары, а таксама пералічэннем сродкаў на дабрачынны рахунак, адкрыты пры Беларускім фондзе культуры ў Белінвестбанку. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацыяў будуць ушанаваныя на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Падаем рэквізіты для ахвяраванняў у беларускіх рублях:

№ 3135741330025, г. Мінск, ОАО «Белінвестбанк», РБ. Дирекция по г. Мінску и Мінскай области, код 739, Мінск, ул. Коллекторная, 11. БИК 153100739, УНП 100081886, ОКПО 37449864; с пометкой «На рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла»; тел. бухг. (+ 375 017) 283 28 24.

Казкі, хуткамоўкі, лічылкі, легенды, паданні і не толькі...

Па выніках Першага раённага конкурсу апавядальнікаў беларускай народнай прозы

Ці варта ладзіць у мегаполісе спаборніцтва па пераказванні ўзораў вуснай народнай творчасці, ці цікава гэта дзецям і моладзі, вывялялі арганізатары і ўдзельнікі Першага раённага конкурсу апавядальнікаў беларускай народнай прозы, што адбыўся 21 сакавіка ў Цэнтры дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі «Ветразь» г. Мінска ў рамках раённай адукацыйна-культурнай праграмы «Традыцыйная культура і моладзь» (2015 – 2020 гг.).

Праверыць свае здольнасці і атрымаць каштоўны досвед апавядальнікаў паспрабавалі больш за паўсотню канкурсантаў з 12-і мінскіх устаноў адукацыі і Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняя школа (Барысаўскі раён).

Ідэйным натхняльнікам мерапрыемства выступіў Мікола Козенка, лаўрэат спецы-

Інфармацыйную падтрымку забяспечваюць «Краязнаўчая газета», «Настаўніцкая газета», «ЛіМ», «Переходный возраст», часопісы «Бярозка», «Роднае слова», канал «Культура» Беларускага радыё.

Па ўмовах конкурсу ўдзельнікі былі падзеленыя на шэсць узростаў груп: першая (А) – вучні 1 – 4 класаў; другая (Б) – вучні 5 – 8 класаў; трэцяя (В) – вучні 9 – 11 класаў; чацвёртая (Г) – моладзь (17 – 30 гадоў: навучэнская (СНУ, ВНУ) і працоўная, настаўнікі адукацыйных устаноў, чальцы калектываў аматарскай творчасці); пятая (Д) – ад 31 года і вышэй; шостая (Е) – калектывнае апавяданне (дзедзі, моладзь, дарослыя без абмежавання ўзросту).

Для кожнай узроставай групы была прадугледжаная свая праграма: катэгорыя А – «Казка», «Хуткамоўка» і «Лічылка»; Б – «Казка», «Ле-

быўся менавіта ў першы дзень астранамічнай вясны, якую ў «Ветразь» прынеслі на сваіх крылах галасістыя канкурсанты-«жаваранчкі». І таму невыпадкова першае слова было дадзена самаму маленькаму «жаваранчку» – пяцігадоваму выхаванцу «Тэатра юнага актёра», што працуе пры «Ветразі», Андрэю Мудраку, які выканаў верш «Чаму ж мне не пець?» і хуткамоўку «Без музыкі, без дуды». Маленькі выступоўца ўразіў гледачоў дзіцячай непасрэднасцю, натуральнасцю, звонкім голасам і быў шчодро аддзячаны ўзнёслымі апладысмантамі і воклічамі «Брава!».

З вялікай цікавасцю і ўвагай былі ўспрыняты інсцэніраваныя казкі ў выкананні Дар'і Страчко і Андрэя Мудрака («Пшанічны каласок»), Дар'і Абрамовіч і Іллі Люстравога («Чапля і журавель»), Максіма Гурыновіча і Валерыя Церах («Коцік-каток»), Віктара Кавалёва, Валерыя Сіўчык і Георгія Стрэчана (батлечны «Цар Ірад»). На фоне спрактыкаваных у выкананні апавяданняў народнай прозы ўдзельнікаў фальклорных гуртоў «Берагіня» і «Мілавіца» вельмі высокі ўзровень прадэманстравалі навучэнцы мінскай школы № 71, падрыхтаваныя настаўнікамі Аленай Сысой, Святалай Краўчэняй, Аленай Чырковай, Марыяй Шкляр, Таццянай Касцюк і іншымі.

Вялікае задавальненне атрымалі гледачы ад выканання

Аляксандрай Гірынай казкі «Чыя гады чалавек жыве?». Не было абыякавых, калі распавядалі Ганна Макарэвіч пра «Лёгкі хлеб», Ксюша Любарская пра «Старога каня», Кіра Кунцэвіч пра «Музыкаў», Дарафей Шыла пра «Прывіды Гальшанскай мясціны», Яна Мацвеева – аб тым, «Як Васіль змея адолеў».

Пакуль журы вызначалі пераможцаў, вядучыя Пан Лявон і Кацярынка

Аляксандр Шулюк – 2 месца, катэгорыя Г

прапанавалі паўдзельнічаць усім ахвочым у гульнівай праграме: знайсці рускія адпаведнікі беларускім прыказкам і прымаўкам, паспаборнічаць у чытанні хуткамовак, паспрабаваць сплесці «Коску», разам з «Мілавіцай» па-

танчыць «Польку беларускую».

Вынікі спаборніцтваў былі відавочныя: прызавыя месцы падзялілі між сабой выхаванцы «Ветразя» і Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняя школа. Трэцяе пачэснае месца па колькасці медалёў дасталася апавядальнікам Мінскай СШ № 71. Медалі, дыпломы і салодкія падарункі атрымалі:

1 месца – Рагнеда Акуневіч, паданне «Правільны суддзя» («Ветразь», «Мілавіца»); Слава Лічко, казка «Рукавічка» (СШ № 71); Іра Хамутова, казка «Спеўны ваўка» («Ветразь», «Мілавіца»); Стас Сіліч і Даша Зязюліна, аповед «Захацела бабуленька разбагацеці» («Ветразь», «Тэатр юнага актёра»);

2 месца – Янка Гузан, казка «Пра дзёда і ваўка» (Мётча); Віка Кандратава, казка «Курачка-страпушка, Гусакшыпун і Індык-балбатун» (Мётча); Саша Гірына, казка «Чыя гады чалавек жыве?» (Мётча); Аляксандр Шулюк, казка «Тазэмна» («Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»); Максім Гурыновіч і Валерыя Церах, казка «Коцік-каток» (СШ № 71);

3 месца – Зоя Казакова, казка «Сцізорык зламаўся» («Ветразь», «Мілавіца»); Ганна Дзядзюля, казка «Коцік Петрык і мышка» (СШ № 71); Лёша Сыракваш, паданне «Было ў бацькі тры сыны» («Ветразь», «Тэатр юнага актёра»).

Асобныя выканаўцы атрымалі прызы ад рэдакцыяў часопісаў «Вясёлка», «Буся» і «Бярозка».

Па выніках конкурсу адбыўся круглы стол з удзелам арганізатараў, членаў журы, кіраўнікоў творчых калектываў і настаўнікаў. Яны падзяліліся ўражаннямі і выказалі прапановы па ўдасканаленні арганізацыйных пытанняў, крытэрыяў ацэнкі, метадаў падрыхтоўкі апавядальнікаў (майстар-класы, творчыя майстэрні, адмысловыя летнікі), адзення ўдзельнікаў. Навукоўцы параілі літаратурныя крыніцы для адбору апавяданняў. Адзначылі, што шмат залежыць ад настаўніка, перш-гэта мастацкая якасць узору, прапанаванага для выканання вучням, а захаванасць дыялекту і мясцовага стылю для Мінска – спрэчная ўмова. Спрэчны і крытэрыі артыстычнасці, больш пасуюць натуральнасць і непасрэднасць апавядальнікаў. Але ў галоўным усімі аднадушна прызнаная вялікая адукацыйна-выхаваўчая роля падобных конкурсаў, іх мэтазгоднасць пашырэння, распаўсюду і прапановы ў друкаваных СМІ, на радыё і тэлебачанні. Галоўная выснова – гэта цікава дзецям, а таксама абуджаецца інтарэс да мовы і традыцыйнай культуры.

Прапановы прымаюцца па электронным адрасе Рэспубліканскай апорнай метадычнай пляцоўкі «Традыцыйная культура і моладзь», што створаная на базе «Ветразя» (mudo.method@yandex.by). Электронная старонка метадычнай пляцоўкі знаходзіцца на сайце oktcvr.minsk.edu.by.

Намалі КУПРЭВІЧ,
фота айтара

Андрэй Мудрак

яльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва, навуковцы і мастацкі кіраўнік праекта «Берагіня», яго «хросны бацька».

Арганізацыйную падтрымку «Ветразю» аказалі Упраўленне адукацыі, спорту і турызму Адміністрацыі Кастрычніцкага раёна г. Мінска, кафедра этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, ГА «Беларускі фонд культуры», Кастрычніцкая раённая арганізацыя «Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі» г. Мінска.

Выступленне ўдзельнікаў ацэньвала рада экспертаў – супрацоўнікі Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі: загадчык аддзела фальклорыстыкі і культуры славянскіх народаў Таццяна Валодзіна (старшыня рады), старшы навуковы супрацоўнік аддзела музычнага мастацтва і этнамузыкалогіі Тамара Варфаламеява, навуковы супрацоўнік сектара этналінгвістыкі і фальклору Алена Боганева, старшы навуковы супрацоўнік аддзела народназнаўства Таццяна Кухаронак.

Слава Лічко – 1 месца, катэгорыя Б

генда»; В – «Казка», «Паданне»; Г – «Казка», «Імпрызацыя на зададзеную казкавую тэму»; Д – «Казка», апавяданне пра пуды (дапамога Божая / кара Божая). Катэгорыя Е – калектывнае разыгрыванне казкі ілюстрацыйна-выяўленчымі сродкамі, уласцівымі розным відам і жанрам мастацтва (дэкламацыя, песня, харэаграфія, інструментальная музыка; пластыка, міміка, жэсты і інш.).

Сімвалічна, што першы конкурс апавядальнікаў ад-

Пераможцы і дыпламанты малодшай узроставай групы ў катэгорыі А

(Працяг.
Пачатак у № 13)

Што ж, аднак, перашкаджала прадоўжыць пачатую справу? Тэхнічныя цяжкасці – брак паперы, майстроў, спецыялістаў? Напэўна, што так. Удары асабістага лёсу – смерць роднага брата Івана, жонкі Маргарыты, судовая цяганіна па маёмасных справах? Безумоўна, і гэтыя прыкрасці каштавалі сіл і далёка не спрыялі галоўнаму прызначэнню асветніка-гуманіста. Была, праўда, і высокая прыхільнасць з боку Жыгімонта I, чые дзве прывілейныя граматы (1532) бралі «выдатнага Францішка Скарыну з Полацка, доктара мастацтва і медыцыны» пад непасрэдную апеку і юрыдычную ахову караля. Але ці мог, ці хацеў кароль сваім аўтарытэтам падтрымаць далейшы выдавецкі намаганні Скарыны – гэтага мы не ведаем. Кароль-католік, незалежна ад асабістых сімпатый да доктара-русина, не мог, трэба думаць, не лічыцца з настроём каталіцкага духавенства, якое, па ўсім мяркуючы, не магло быць задаволена фактам адкрыцця першай кірыліцкай друкарні ў Вільні. Свае меркаванні, паўна, мела іерархія праваслаўнай царквы, каб, прынамсі, не захапляцца гэтай падзеяй. Якое тут захапленне, калі свецкі дзеяч праз галаву царквы наважыўся весці не зусім «прававерную» гутарку з праваслаўнымі людзьмі, дакладней, з народамі як такімі, не надта дбаючы аб яго царкоўнай належнасці.

Ці выпадкова, што даследчыкам невядомы аніводзін станоўчы водгук на скарынаўскія кнігі з боку царкоўных дзеячаў XVI – XVII стст.? А вось раздражнёныя рэплікі праваслаўнага артадокса А. Курбскага і ўніяты А. Сялявы да нас дайшлі. Словам, ні ад каталіцкіх, ні ад праваслаўных улад, галоўных пад той час наглядчыкаў за духоўнымі справамі грамадства, воплескаў свайму вялікаму пачынанню Скарына не дачакаўся.

нікаў, у гарадскім магістраце і натуральна падахвочвалася да пашырэння абсягу свайго панавання. Чым жа можна растлумачыць такі парадокс? Прыходзіць на памяць меркаванне П.Ф. Глебкі адносна прычын спынення друкарскай дзейнасці Скарыны ў Вільні. Галоўную ролю, лічыў Пятро Фёдаравіч, адыгралі тут не матэрыяльныя ці сямейныя акалічнасці, а процілегласць падыходаў Скарыны і яго віленскіх апекуноў да пытання «якую літаратуру патрэбна друкаваць».

Народны асветнік, гуманіст па перакананнях наўрад ці мог паступіцца адным з найістотнейшых прынцыпаў свайго дзейнасці: веды для народа, на мове народа. У гэтым жа пытанні прадстаўнікі віленскага мяшчанства, якія фінансавалі скарынаўскае пачынанне, наўрад ці маглі не аглядацца на царкоўна-праваслаўныя вярхі, наогул непрыхільныя да пра-

нальніка-першадрукара належным разуменнем і неабходнай падтрымкай, без чаго прадаўжэнне на радзіме пачатай справы станавілася вельмі праблематычным. Ці не ў гэтых акалічнасцях тоіцца загадка паўторнага, хутчэй за ўсё вымушанага, вяртання Скарыны ў далёкую Чэхію? Інакш цяжка было б зразумець метамарфозу ў паводзінах нашага славянскага асветніка на фінішы ягонага жыцця, калі служэнне роднаму люду паспалітаму наступіла перад прыслугоўваннем чужаземнаму каралю ў якасці вучонага батаніка – каралеўскага садоўніка. Чалавек, які сваім творчым падвігам увечніў уласнае імя, зрабіў гонар свайму народу, усяму ўсходняму славянству, раптам аказваецца ў становішчы, мякка кажучы, вельмі дзіўным. Ён вымушаны выслухоўваць ад нечае каралеўскае светласці ўшчунанні за паламаньня, ссечаныя дрэвы, за маруднае даспяван-

це творчых сіл – гэта сапраўды вялікая асабістая драма гуманіста Скарыны, «драма ўсяго беларускага Адраджэння XVI стагоддзя» (Чамярыцкі В. Народу свайму ўслужуючы // «Полымя». 1987. № 8.).

Апошнія гады жыцця Скарыны найбольш загадкавыя. Дакладна невядомая нават дата яго смерці (як, урэшце, і дата нараджэння). Вядома, аднак, іншае. Да скону дзён сваіх не разлучаўся ён з кнігамі. У акце, падпісаным чэшскім каралём Фердынандам I 24 студзеня 1552 г. Сімяону Скарыну на права валодання спадчынай па бацьку-нябожчыку, значыліся, сярод іншае маёмасці, кнігі. Хто ведае, ці не было сярод іх Скарынавага выдання «Юдзіф» з тымі самымі трапяткімі словамі: «... Тако ж і люди, игде зродилися... к тому месту великую ласку имеют?»

Вялікія ідэі жывуць уласным лёсам, найчасцей незалежным і адметным ад лёсу іхняга творцы. Так здарылася і з пачынаннем Францішка Скарыны. На пэўным часе справа першадрукара дачакалася працягу, хоць прадаўжальнікі, пераважна, і не выказаліся асабіста аб свайму духоўнай крэўнасці з першым беларускім кніжнікам.

Аляксей КАЎКА,
г. Масква

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Няма Прароку месца...

(Праблема ўплываў)

Мажліва, прарока і не пабівалі каменнем (фанатызм на рэлігійнай глебе – з'ява пазнейшых часоў, асабліва пасля царкоўнай уніі 1596 г.), але і прарочыць новыя ідэі не дазволілі.

Адна з такіх ідэй для Скарыны заключалася, трэба думаць, у далейшым рэфармаванні, абеларушванні царкоўна-славянскай мовы. А між тым віленскія выданні ў гэтых, моўных адносінах не сталі чарговым крокам наперад у параўнанні з пражскімі кнігадрукамі. Выходзіць, што ў сябе на радзіме беларускаму слову сцвердзіць сябе ў друкаванай кнізе было цяжэй, чым за яе межамі. Цяжэй аказалася там, дзе слова гэтае панавала на гарадскіх вуліцах і пляцах, у майстэрнях рамес-

нікнення жывой народнай мовы ў рэлігійны ўжытак.

Не знайшоў беларускі першадрукар падтрымкі і ў Маскве, дзе, па ўсёй верагоднасці, ён таксама, як ужо згадвалася, спрабаваў заручыцца падтрымкай для асветніцкіх намаганняў². Нельга ў гэтай сувязі не звярнуць увагі на храналагічнае супадзенне дзвюх падзей. Вясной 1525 года – час друкавання скарынаўскага «Апостала»! – у Маскве праваслаўнае духавенства асуджае на зняволенне вядомага асветніка Максіма Грэка за нібыта знойдзеныя ў ягоных перакладах рэлігійных кніг «елінскія» і «жыдоўскія» ерасі.

Такім чынам, ні Русь Літоўская, ні Русь Маскоўская не патрапілі адарыць пачы-

не лімонаў у каралеўскім садзе. Наколькі ж далёкія папрокі ад галоўнага жыццёвага прызначэння слаўнага доктара-палачаніна! Вымушанае марненне на чужыне ў роскві-

¹ Голенченко Г. Я. Критика буржуазно-националистических построений в изучении Скорины // Белорусский просветитель Франциск Скорина и начало книгопечатания в Белоруссии и Литве. Москва, 1979.

² Падставай для дапушчэнняў аб падарожжы Скарыны ў Маскву (сярэдня 20-х гадоў XVI ст.) паслужыла публікацыя аўстрыйскім гісторыкам Ю. Фідлерам (1862) копіі інструкцыі польскага караля і вялікага князя літоўскага Жыгімонта Аўгуста (не пазней пачатку 1553 г.) свайму паслу пры Папе рымскім. У дакуменце, між іншым, згадвалася, што за часоў Жыгімонта I Старога адзін з яго падданных, надрукаваўшы «рускою моваю» Свяшчэнае пісанне, «падаўся ў Маскву», але там «кнігі ягоныя па загадзе Князя былі публічна спалены». Чэшскі славіст Ю. Первольф першым у гэтай сувязі выказаў меркаванне ў друку (1888), што гутарка ў цытаваным дакуменце ідзе «праўдападобна аб Скарынава кнігах» (Первольф Н. Н. Славяне, их взаимные отношения и связи. Т. II. Варшава, 1888.). Пазней гэтая гіпотэза была развіта ў працах М. Алексютовіча, А. Флароўскага і іншых (гл. Флоровский А. В. Франциск Скорина и Москва // Труды отделения древнерусской литературы. Т. XXIV. Ленинград, 1969).

Скарыну згадваюць на Ганцавіччыне

Да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання ў бібліятэках Ганцавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы арганізаваны шэраг выставак, на якіх прадстаўлена літаратура пра культурных дзеячаў Беларусі – Францішка Скарыну, Ефрасінню Полацкую, Сімяона Полацкага і інш.

Цікавую выстаўку зладзіла Любоў Дзямчук, загадчыца Малькавіцкай бібліятэкі-музея. Сярод кніг належнае месца займае Біблія на сучаснай беларускай мове, выдадзена Біблейскім таварыствам у Рэспубліцы Беларусь у 2012 годзе. Праца над выданнем ішла цягам 10 гадоў, бо мова выдання мусіла задаволяць патрабаванні беларусаў розных канфесіяў.

Дапаўняе выстаўку драўляны чамадан, упрыгожаны беларускім ручніком – рэдкая рэч з фондаў музея, ад якой вее даўняй. Кожны чытач, які завітае ў бібліятэку-музей, абавязкова прыпыняецца каля гэтай выстаўкі, што прываблівае не толькі неардынарнай падачай літаратуры, але сваім зместам – добрымі выданнямі сучасных аўтараў. А найбольш дапыт-

лівыя чытачы, прыўзняўшы вечка старога чамадана, знойдуць там кнігі пачатку мінулага стагоддзя.

500 гадоў таму Франціск Скарына надрукаваў Псалтыр. Потым ці не штомесяц ён выдаваў усё новыя кнігі Бібліі: Кніга Іова, Прытчы Саламонавы, Эклезіяст... За два гады ў Празе Скарына выпусціў у свет 23 ілюстраваныя біблейскія кнігі. Гэта быў пачатак беларускага кнігадрукавання. А сёння кожная бібліятэка Ганцавіччыны валодае тысячамі экзэмпляраў разнастайнай літаратуры. За паўтысячагоддзя нічога не змянілася: кніга – бяссценная... Таму што любоў да мовы, роднага краю, Бацькаўшчыны прыходзіць праз чытанне кніг, веданне гісторыі і культуры. А цікавасць чытачоў Малькавіцкай бібліятэкі-музея да мінулага, да сваіх каранёў, свайго спадчыны выклікае неабходнасць даведвацца як мага болей, перагортваючы старонкі кніг. Кнізе наканаваны доўгі век – яна жыла, жыве і будзе жыць!

Таццяна МАЛЯЎКА,
загадчыца аддзела бібліятэчнага маркетынгу
Ганцавіцкай РЦБС

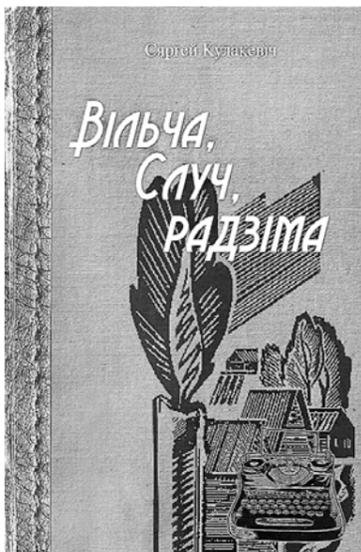

Кніга пра Палессе і палешукоў

З радасцю і гонарам за наш палескі радавод, за яго таленавітых сыноў і дачок успрыняла я кнігу вядомага жыт-кавіцкага журналіста Сяргея Кулакевіча «Вільча, Слуц, радзіма». Яна выйшла летась у кастрычніку ў мазырскім выдавецтве «Калор» з уступным словам пісьменніка Уладзіміра Гаўрыловіча.

У кнігу ўвайшлі нарысы і замалёўкі, успаміны, абразкі з мінулага і сучаснага. Духоўны скарб Палесся – гэта яго жыхары, шчырыя працаўнікі, тыя, у каго баліць душа аб будучыні роднай шматпакутнай зямлі. Іх жыццёвыя лёсы перакрываюцца з лёсам радзімы. Асабліва кранаюць, западаюць у сэрца ўспаміны пра самых блізкіх і дарагіх – дзядоў, бабуляў, маці, бацьку, сяброў-аднадумцаў, любімых настаўнікаў. Дзякуючы ім хлопчык Сяргейка спазнаў любоў і ласку, радасць і горыч ад часам непасільнай працы, навучыўся адказваць за свае ўчынкі. Пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і службы ў арміі ён стаў працаваць у рэдакцыі «Новага Палесся». Праз усё жыццё С. Кулакевіч пранёс удзячнасць галоўнаму рэдактару газеты Івану Карповічу, журналісту ад Бога. Іван Фёдаравіч яшчэ на пачатку 1970-х заўважыў і падтрымаў юнага карэспандэнта-васьмікласніка.

Пад уплывам твораў таленавітага аўтара нараджаюцца ўспаміны аб маім палескім радаводзе. І мая мама, ураджэнка Хойніцкага раёна, была паланянкай, як і Надзея Іванаўна, маці Сяргея Адамавіча. Надзея Іванаўна была адпраўленая ў Германію разам з бацькамі і братам. Перажыла жахлівую трагедыю – на яе вачах у час бамбёжкі загінулі маці і бацька. Іх магілы засталіся на чужыне. Вярнулася з братам на радзіму, у Верасніцу, выйшла замуж у Вільчу за Адама Кулакевіча, сына вядомага і паважнага ўрача Мірона Дзімянавіча. Выгадавалі з мужам васьмёра дзяцей, дачакаліся ўнукаў і праўнукаў. Пражылі разам у згодзе 70 гадоў. Надзея Іванаўна была грамадзянкай, ведала на памяць шмат вершаў. У час Вялікай Айчыннай вайны сям'я дапамагала партызанам. Надзея Іванаўна пекла хлеб, а сястра мужа Вольга Міронаўна, рызкуючы жыццём, дастаўляла яго ў дамоўленае месца.

Бацька Сяргея Адам Міронавіч у баях з немцамі быў паранены, трапіў у палон, пасля вызвалення год служыў у інжынерна-сапёрных войсках. Летам 1946 года быў дэмабілізаваны.

Аўтар кнігі з удзячнасцю і захапленнем называе прозвішчы тых, хто прысвяціў сваё жыццё ўмацаванню сельскай гаспадаркі, народнай асвеце, культуры краіны. У сваіх нарысах С. Кулакевіч успамінае вядомых кіраўнікоў сельгаспрадпрыемстваў Жыткаўшчыны Яўгена Алейнікава, Міхаіла Субата, Васіля Страха, Міхаіла Якубоўскага, Адама Жураўскага, Аляксандра Мельнікава і іншых. Аўтар прыходзіць да высновы, што ўсе яны «валодалі вялікім маральным, чалавечым запасам. Сумленне ў іх было высокай пробы. Цяж-

ка ўспомніць хаця б аднаго з іх, хто б думаў у першую чаргу аб уласным дабрабыце. Многія так і памерлі ў сваіх сціплых вясковых хацінах». Моцны старшынеўскі корпус шмат зрабіў для павышэння дабрабыту людзей. «У паўсядзённай бітве за хлеб, за ўздым сельскай гаспадаркі раслі, мужнелі і мацнелі дзясяткі таленавітых арганізатараў вытворчасці», – успамінае С. Кулакевіч. У яго памяці ўзнікаюць вобразы знакамітых кіраўнікоў і шараговых сейбітаў, народных майстроў, знаўцаў сваёй справы.

С. Кулакевіч імкнецца занатаваць у памяці нашчадкаў гістарычныя звесткі пра старажытны Тураў, яго знакавыя даты, пра загадкавыя крыжы – сімвалы зараджэння хрысціянства на нашай зямлі. Ён працягвае даследчыцкую зацікаўленасць у стварэнні асабістага ўяўлення аб дарагіх яго сэрцу навакольных вёсках Вільча, Браніслаў, Града, Загацце, Князь-Бор і іх жытарах. Аб гэтым яскрава сведчаць назвы нарысаў «Знакавы год Турава», «Жывы музей пад небам», «На белым цеплаходзе па серабрыстай Прыпяці», «Вёска, родная вёска мая» і іншых.

Публіцыстычная аснова твораў С. Кулакевіча тонка аздобленая, арганічна перакрываюцца з па-майстэрску створанымі дыялогамі, маналогамі-спведзямі, жывой п'явучай гаворкай палешукоў, лірычнымі адступленнямі, пейзажнымі замалёўкамі, тонкім народным гумарам. Карані роду Кулакевічаў, іх землякоў ураслі ў глебу Тураўскай пушчы, у загадкавую плынь Прыпяці, Слуцы, прыбярэжных палёў і сенажацяў. «Калі адняць ад Вільчы Слуц – гэта значыць адняць паўжыцця, а то і само жыццё», – гаворыць

аўтар. Сталіцай буслоў называе ён родную вёску. Сталіцай палескага сенакоса спрадвеку з'яўляецца Балонне, заліўны луг, што шырока раскінуўся ўздоўж Прыпяці і Слуцы, дзе вельмі прыгожая дзікая прырода. Палескімі джунглямі называе пісьменнік непралязныя зараснікі вербалозу, хмызнякі, балоцістыя мясціны абалал рэкаў і азёраў. «Яшчэ ад нашых дзядоў і прадзедаў па сённяшні дзень засталася некрутая чалавечая першабытнасць, глушэча, неруш. Дзе цяпер знойдзеш такія пакінутыя нам продкамі-дрыгавічамі мясціны?».

Нібыта з вышыні птушынага палёту я сама аглядаю зажураныя вербы, схіленыя над вадой, пяшчотную Слуц, што зліваецца з матуляй-Прыпяцю, Замкавую гару з велічным помнікам Кірылу Тураўскаму, ціхія палескія вёсачкі, бусліныя гнёзды, палі і сенажаці, лясы і пералескі Ту-

раўшчыны і Жыткаўшчыны. І ўпэўніваюся: малюнкi прыроды ў нарысах С. Кулакевіча паўстаюць не самі па сабе, яны гарманічна ўзаемадзейнічаюць з асэнсаваннем працоўных будняў сялянiна. Аўтар кнігі – карэнны паляшук, які дакладна, па-мастацку пераканаўча перадае карціну працы вільчанцаў на сенажаці. Ён параўноўвае іх з паўстанцамі Каліноўскага. Столькі ў іх рухах рашучасці, зладжанасці, адзінага парыву, што дзіву даешся – як праца аб'ядноўвае людзей, узвышае сутнасць чалавека, узбагачае яго духоўны свет. Нездарма палешукамі-гарапашнікамі, шчырымі працаўнікамі называюць нашых землякоў. «Работа спорыцца. Мужыкі высякаюць з лазняку адзёнак, на якім будзе стаяць свежы стог, а цягаю Орлікам копы, цётка Соня, наша суседка, па вулічнаму Сойка, ды Жэрыкава Ганна жвава падграбаюць сена. Жанкі худыя – скура, косці ды мускулы, такіх звычайна ніякая стома не бярэ. Шчыру-

юць, стараюцца, толькі лыткі незагарэлыя з-пад спадніцаў мільгаюць. Мужчыны стагуюць, галоўнае – добра затрамбаваць сярэдзіну, каб дажджамі не забіла, і сена не загарэлася, не счарнела. Усё мацней угравае неба. Гучна стракочуць конікі. Буслы, падсілкаваўшыся ля вадаёмаў, раз-раз закідваюць на спіны дзюбы і дробна, доўга клякочуць. Ад зыркага сонца ўсё бачыцца праз дрогкую смугу».

Карціна гэтая настолькі дакладная, праўдзівая, што міжволі ў маёй памяці ўзнікаюць эпизоды сялянскай талакі, на якую, як на свята, збіраліся старыя і малыя, а таксама ўспаміны аб сваіх надпрыпяцкіх запаветных лугавінах і затоках, аб сваёй сенажаці. «Галько, чаму ты так памаленьку сена падграбаеш? Мо ты не снедала, харашуха?» – звяртаўся да мяне дзядзька Рыгор. Ён так працаваў, складваў копы, стагаваў – як песню спяваў! Нібыта не з граблямі і віламі завіхаўся, а на скрыпцы граў.

Як дасведчанага журналіста, пісьменніка, як інтэлігента С. Кулакевіча трывожыць праблема занядання роднай беларускай мовы. Надзённай, жыццёва абгрунтаванай паўстае яна ў нарысах «Мой Купала», «Якуб Колас, па аўтабіяграфічных і літаратурных старонках», «Дзве сустрэчы з Іванам Мележам», «Крынічнае беларускае слова» і іншых. Свой асабісты клопат аб будучыні беларускай аўтар выказвае рашуча, смела, без агляды на супрацьлеглую пазіцыю. Ён заклікае: «Дакраніцеся душой да свайго, роднага – і вы спазнаеце асалоду гаючага, спеўнага беларускага слова, адчуеце гонар за гэты чуд і асабістую адказнасць за яго захаванне ў новых стагоддзях» («Зноўку і заўсёды пра родную мову»).

Не сумняваюся, што кніга С. Кулакевіча «Вільча, Слуц, радзіма» за кароткі час пасля выхаду ў свет ужо знайшла свайго ўдзячнага чытача. Яе хочацца чытаць і перачытваць. А гэта яскравае сведчанне таленавітасці аўтара, яго грамадзянскага абавязку перад памяццю тых, хто ствараў і стварае векавечную спадчыну нашай Бацькаўшчыны.

Галіна ДАШКЕВІЧ,
г. Мазыр

Пад час прэзентацыі ў Мазыры: Сяргей Кулакевіч, выступае Галіна Дашкевіч

У тэатры «Зьніч»

17 красавіка для дзяцей будзе ісці драматычны мо-наспектакль «**Палескія ра-бінзоны**» паводле аповесці Янкі Маўра. Аўтар сцэнічнай версіі і выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Бела-русь Уладзімір Шэлетаў. Гле-дачы спектакля разам з яго героямі адправяцца ў ціка-вую вандроўку, а таксама да-ведаюцца, як здабываць агонь, рабіць гаспадарчыя прылады, шукаць ежу ў лесе...

Увечары таго ж дня Міка-

лай Лявончык прадставіць па-этычны монаспектакль «**Не праклінай, што я люблю...**» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Паэт стварыў своеасабліваю паэтычную сюіту, дзе гарма-нічна знітоўваюцца гумарыс-тычныя ноты і шчымлівая му-зыка кахання, чуюцца напевы роднай зямлі...

Аўтар інсцэніроўкі і рэжы-сёр-пастаноўшчык спектакля – Галіна Дзягілева, музыкае су-праваджэнне на цымбалах Дар'і Неўмяржыцкай.

20 красавіка на сцэне – ля-лечная пастаноўка «**Граф Глінскі-Папялінскі**» паводле п'есы Артура Вольскага. Аўтар сцэнічнай версіі і выканаўца Вячаслаў Шакалідо распавя-дзе незвычайную гісторыю, што адбылася з сябрамі – хлоп-цам Марцінам і катом Максі-мам.

27 красавіка маленькія гле-дачы монаспектакля-казкі «**Дзівосныя авантуры панюў Кублицкага ды Заблоцкага**» па п'есе Пятра Васючэнкі і Сяр-гея Кавалёва выправяцца ў па-

дарожжа разам з выканаўцам Вячаславам Шакалідо. Дзеці даведаюцца пра прыгоды двух панюў, якія нічога не рабілі, да-вялі гаспадарку да заняпаду і пайшлі ў свет лепшай долі шу-каць.

Вечарам на сцэне музыка-паэтычны монаспектакль «**У краіне светлай, дзе я ўмі-раю...**» паводле самых вядо-мых твораў Максіма Багдано-віча. У аснове сюжэта – «Апок-рыф», які можна лічыць свое-асаблівым паэтычным Евангел-лем.

Аўтары інсцэніроўкі – Вя-часлаў Статкевіч і Аляксандр Шундырк, рэжысёр-паста-ноўшчык – Галіна Дзягілева. Выканаўца – В. Статкевіч, му-зычнае суправаджэнне і вакал Сяргея Сарокіна.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурна-га цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя па-станоўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

Смалакурня ў Косаве

3 гісторыі лесахімічнага промыслу на Івацэвічыне

(Заканчэнне.
Пачатак у № 13)

Тэхналогія лесахімічнага про-мыслу была няпростая, патра-бавала добрых, грунтоўных ведаў, уменняў, цяплення і кемлівасці. Самы старажытны спосаб смалакур-ня – ямны. На пячаным спадзістым пагорку (гэтае месца яшчэ называлі майданам) капалі вялікую конусапа-добную яму. Дарэчы, слова майдан і цяпер шырока бытуе на Косаўшчыне і абазначае невялікі ўчастак утравелай зямлі (звычайна на майдане дзеці гу-лялі ў лапту) або прасторны, вялікі падворак («О, на тваім майдане можна гусі пасвіць!»). Бакі ямы абкладвалі добра абпаленай цэглай, абмазвалі глінай, на дне рабілі ток. Там жа, у дне ямы-лейкі, рабілі адтуліну, праз якую смала трапляла ў пад'ямнік, з якога па драўляным раўчаку сцякала ў бочку.

Смалу выкурвалі з асмолу – смалі-стай драўніны хваёвых пародаў. Леп-шым лічыўся асмол з карчоў старых соснаў, што праляжалі ў зямлі дзяся-так гадоў. Капалі пні звычайна вясно і позняй восенню, калі людзі былі воль-ныя ад сельскагаспадарчых працаў. Спачатку карчыстыя пні даставалі з зямлі. Падсушаныя карчы калолі ў лесе, а тады везлі на майдан, складвалі ў штабелі. Звычайна ўсю гэтую працу выконвала арцель на чале з кіраўніком-атаманам. Смалакуры акуратна ўклад-валі асмолы ў яму, зверху накрывалі саломай, імхом, дзёрнам, прысыпалі зямлёй і шчыльна яе ўтрамбоўвалі. Атрымліваўся своеасаблівы капец, як у лесе мурашнік. Знізу рабілі адтуліны – люфты, праз якія карчы падпальвалі. Калі асмол добра разгараўся, дзіркі за-крывалі, каб у сярэдзіну не трапляла паветра. Здробленыя пні тлелі без до-ступу паветра каля тыдня. У выніку су-хой перагонкі з дрэва выдзялялася сма-ла, што сцякала ў бочкі. Смалакуры пільна назіралі за працэсам гарэння, сачылі, каб шапка на капцы не трэска-лася і ўнутр не паступала паветра.

Каб аддзяліць ад смалы ваду (яе на-зывалі святлухай), змесціва бочкі вы-лівалі ў свежавыкапаную яму. Ваду ўсмыктвала зямля, і заставалася чыс-тая смала. У зашпунтованых бочках яе адпраўлялі на продаж. Смалу выкары-стоўвалі для прасмольвання рачных і марскіх суднаў, канатаў, рыбалоўных нератаў, у ваеннай справе. Калі печ-яма астывала, з яе даставалі вугаль, вельмі патрэбны ў металургіі. Без яго не маглі абысціся і кавалі.

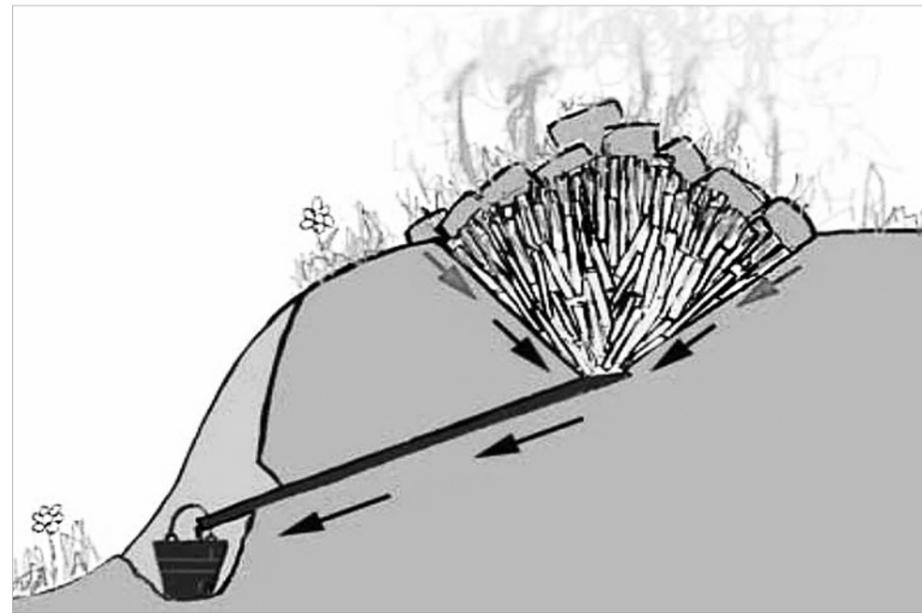
Гонка смалы нярэдка спалучалася з рознымі магічнымі дзеяннямі і рытуа-

ламі. Найперш атаман падыходзіў да кадкі з вадою, хрысціўся сам, рабіў знак крыжа над кадушкай і прамаўляў: «Я цябе хрышчу, Уляно, у імя Айца, і Сына, і Святога Духа». Пасля гэтага чэрпаў з бочкі конаўкай ваду і акрап-ляў крыж-накрыж капец, майдан.

Праца на смалакурні давала магчы-масць вакольнаму люду зарабіць до-броў капейку. У другой палове XIX ст. вопытны майстар-смалакур атрымлі-ваў 2 рублі ў тыдзень. У іншых месцах плацілі па рублі з кожнай бочкі нарых-таванай смалы. Жанчыны і падлеткі,

навіднасьць ранейшай цаглянай печы з кожныхам. Пазней «латышская» печ была заменена мінскай рэтортай. Ка-нечным прадуктам ва ўсіх печах быў ву-галь.

Яшчэ адзін даўні лесахімічны про-мысел – гонка дзёгцю. Яго атрымлівалі шляхам сухой перагонкі бяросты ў ямах-майदानах, кучах. Але найбольш пашыраная была сідка ў вялікіх гліня-ных гаршках. Іх запаўнялі бярозавай карой, закрывалі накрывкамі, замаз-валі глінай, абкладвалі дрэвамі, ламач-чам, пнямі і падпальвалі. Бяроза тле-

Прынцыповая схема канструкцыі смалакурні

якія падносілі карчы на майдан, ат-рымлівалі 20 капеек у дзень. Нарых-тоўшчыкам асмолу плацілі па рублі за кожны воз. Для параўнання дадам, што пуд жыта ў 1886 – 1890 гг. каш-таваў на базары 57 капеек, аўса – 48, ячменю – 58. У гэтыя гады добрую ка-рову можна было купіць за 25 – 30 рублёў.

У нас майданы-смалакурні зніклі ў канцы XIX ст., іх замянілі на-земныя цагляныя печы. Печ скла-далася з цаглянай камеры ў форме звона і надворнай мураванай сцяны. Іншая назва муроўкі – плашч, кажух. Нарэш-це ў пачатку XX ст. сталі выкарыс-тоўваць вялікі жалезны вертыкальны кацёл, інакш рэторту. У яго верхняй частцы мацавалася адводная трубка са змяявіком для гонкі шкіпінару. Смала выцякала праз адтуліну ў подзе па на-хіленай трубе ў чан. У Заходняй Бела-русі да 1950-х гг. смалакурні абсталёў-валіся «латышскай» печчу – гэта раз-

ла без доступу паветра, і дзёгаць сця-каў праз адтуліну ў дне гаршка ў боч-ку. Зніклі вазы на драўляных колах – стаў непатрэбным і дзёгаць. Тым болей ніхто цяпер не змазвае ім і абутак.

А вось выпальванне драўнінага ву-галью – найбольш старажытны з леса-хімічных промыслаў. Вугаль патрэбны быў паўсюль, усюды яго і выпальвалі. Для гэтага падыходзілі найбольш цвёр-дыя пароды дрэваў: дуб, ясьень, бяроза, граб. Але выпальвалі таксама з хвойкі, з хваёвых карчоў. Сыравіну нарыхтоў-валі ў сакавіку-красавіку, калі было вольна і прасторна ў лесе. Позняй во-сенню выпальвалі вугаль, а ўжо зімою на санях вывозілі. Асноўны спосаб зда-бывання вугалью – кучавы, кастравы. Драўніну альбо шчыльна ставілі стой-ма ў выглядзе конуса, альбо клалі шта-белямі. Падножжа кучы (іншыя най-менні «штабель», «мулер»; згадайце, колькі ў нас людзей, якія маюць про-звішча Мулерчык, Мулярчык) называ-

лася падэшвай. У яе клалі трэскі, кару, сучкі для падпалу. Каб не дапусціць до-ступу паветра, рабілі кожных з цэгля. Ладзілі накрывку з дзёрну. Майстры рэ-гулявалі працэс гарэння пры дапамозе продухаў у накрывцы, павялічваючы ці змяншаючы іх колькасць. Калі дрывы згаралі, аселяю кучу засыпалі зямлёй, каб патушыць агонь. Праз двое-тroe су-так вогнішча астывала, і расцягвалі, даставалі вугаль.

А цяпер самае цікавае. Адзіным акцыянерным таварыствам, якое ў той час адпраўляла выра-бы лесахімічнай прамысловасці ажно ў Амерыку, было Косаўскае. Узначаль-валі яго мясцовыя яўрэі. Вугаль, шкіпінар, смалу, каніфоль па чыгуныцы адпраўлялі ў балтыйскія порты Лібава ці Рыгу, грузілі на караблі і адпраўлялі ў ЗША. У 1900 г. такім чынам было ад-гружана 32 000 пудоў. Гэтым шляхам карыстаўся вакольны люд. Маладыя здаровыя мужчыны за пэўную плату нелегальна адпраўляліся на заробкі за мяжу. Толькі ў Заполлі мужчынаў-«амерыканцаў» мы налічылі больш за дзясятка. Вядома, усялякае было ў той Амерыцы. Хто вяртаўся дамоў з гра-шыма, а хто і з пустымі кішэнямі – як каму пашанцавала. Адзін запаленец, відаць, аматар музыкі, прывёз з далё-кай краіны грамафон з вялікай бліску-чаю трубай. Прыходзілі слухаць дзіўную музыку з чароўнай скрынкі не толькі запаленцы, але і людзі з нава-кольных вёсак.

Першая сусветная вайна перапыні-ла развіццё лесахімічнай прамысло-васці. Але ў міжваенны перыяд усе сма-лакурні былі адноўленыя і працавалі. Вось што ўспамінае настаўнік і края-знаўца Мікалай Дзядок, жыхар вёскі Турная:

– Толькі ў Целяханах і ваколцах дзейнічала сем печаў, якія здабывалі смалу, драўнінны вугаль, шкіпінар: чатыры печы ў Целяханах, дзве ў Свя-той Волі, адна на памежжы Козікаў і Вялікай Гаці. Бывала, паедзем з баць-кам у лес, накапаем пнянькоў (свежых пнянькоў не капалі, яны павінны добра абгніць, каб засталася адна смаліна), нагрозім воз і вьзем у Целяханы. За воз пнянькоў нам плацілі 5 злотых, а гэта былі немалыя грошы. Усе вежы-печы былі пабеленыя вапнай. Як прывіды якія стаялі і далёка былі відны.

Акрамя смалы і вугалью важным кампанентам вытворчасці быў шкі-пінар, які ўжываўся ў медыцыне, у тэкстыльнай, парфумернай, хімічнай прамысловасці.

Адразу пасля Вялікай Айчыннай вайны лесахімічная прамысловасць у нашым раёне была адноўленая. На пачатку 1980-х гг. у Івацэвіцкім леспрам-гасе было 18 смалакурняў. У 2008 г. з іх дзейнічала толькі адна – у Косаве. Цяпер жа і яна, на жаль, перастала існа-ваць...

Алесь ЗАЙКА,
в. Заполле Івацэвіцкага раёна

Леваруч мне Слуцк будзе, ну а справа – Млечны Шлях...

Так здарылася, што паэт Яўген Гучок шмат гадоў увасабляе ў творчасці не толькі свой літаратурны талент, але і захапленне краязнаўствам і літаратуразнаўчымі даследаваннямі. Вялікую цікаўнасць у аўтара выклікаюць і нявывучаныя старонкі айнайчыннай гісторыі і, у прыватнасці, яго роднай Слуцкчыны. Вынікам росшукаў Я. Гучка сталі краязнаўча-гістарычныя кнігі і брашуры «Ах, Родчанка», «Беларусь у магдэбургскім праве», «Альгерд Абуховіч. Зачараваны беларускім словам», нарысы і эсэ «Чаму мы страцілі этнонім “Літва”, ці Да гісторыі аднаго рабства», «Nekropolis»...

Цікава, што і паэзія Яўгена нясе чытачам вобразы Роднага краю, распавядае пра лёс роднай мовы, пра духоўнае апірышча нашага народа – Хрысціянства. Таму можна выказаць здагадку, што паэзія Я. Гучка – лагічны працяг яго даследаванняў роднага краю. Але ў лірычна-сімвалічнай, спавядальнай іпастасі...

Вось чаму не так даўно з такім трапяткім пачуццём аўтар прадставіў чытачам паэтычны зборнік, які мае назву «У родным краі. Кніга выбранай лірыкі». Выданне змяшчае найбольш упадабаныя аў-

тарам вершы з папярэдніх зборнікаў. Як падкрэслівае Я. Гучок, зборнік павінен быць выйсці ў выдавецтве «Народная асвета», у якім аўтар адпрацаваў шмат гадоў спачатку ў якасці рэдактара, а затым – вядучым рэдактарам. Але па розных прычынах, што не заліжкі ад аўтара, зборнік так і не ўбачыў свет. «Як заўсёды! А дарэмна», – адзначаў Я. Гучок і звярнуўся ў выдавецтва Інстытута беларускай гісторыі і культуры (Рыга).

У выніку агульных намаганняў чытачы маюць магчымасць пазнаёміцца з цудоўным зборнікам выбранай лірыкі грамадскага, патрыятычнага гучання, вершамі рамантыч-

най тэматыкі, з радкамі, прысвечанымі прыродзе і людзям роднага краю. Але ўсе гэтыя творы аб’ядноўвае спавядальна-танальнасць паэтычных радкоў. А вось галоўным напрамкам сваёй паэзіі Я. Гучок ужо даўно выбраў вобраз незалежнага, вольнага і беларускага Роднага краю, якому ён прысягае і прысвячае свой талент.

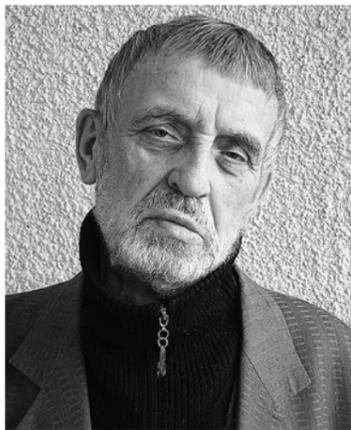
Дз’яўляецца сапраўдным вобразам Беларусі і яго роднай Слуцкчыны? Па-першае – і гэта галоўны пасыл Яўгена Гучка, які адзначаць чытач новага зборніка, – верхаўства духоўнасці і нашай веры як асновы людскога існавання, падмурка цывілізацыйнасці і людскасці:

*Калі ў цябе неба ёсць,
Дык ёсць у цябе і мора...
І ты на зямлі – ганаровы госць,
А ў Айчыне сваёй*

*не гнілая косць,
І ў сэрцы тваім весялосць,
а не злосць...*

Калі ў цябе неба ёсць.

Чытачы, знаёмыя з творчасцю Я. Гучка, адзначаюць яго простую (але не спрошчаную) паэтычную мову, віртуознае карыстанне беларускім словам, да якога ў паэта вялікі піэтэт. Гэтую павагу, як заўсёды падкрэслівае паэт, у яго выха-

вала не толькі сям’я Яўгена Сяргеевіча, дзе ўсе гаварылі па-беларуску, але і настаўніца Паўла Антонаўна Стралкоўская (дарэчы, навучала гісторыка М. Ермаловіча, паэта-эмігранта А. Салаўя...).

Глыбокае пагружэнне ў беларускую моўную стыхію мае вялікае значэнне для творчасці паэта. Але ў вершах Я. Гучка гэтая тэма – не пусты энк аб тым, што «мова знікае і яе не вярнуць», а, наадварот, заклік рабіць хоць малыя, але

рэальныя крокі да адраджэння ролі роднага слова як галоўнага чынніка нашай нацыянальнай самасвядомасці. І трэба пачынаць гэта рабіць тут і цяпер:

*Ну колькі можна ўжо
Уміраць, уміраць
І не памерці?!*

*Дык, можа, ужо час
Устаць і мову сваю ўздымаць
І ёю зорку сваю*

ў небе падперці?!

Нягледзячы на сталы ўзрост, Я. Гучок кожны дзень, як на працу, выбіраецца ў сваю улюбёную бібліятэку імя Францішка Багушэвіча, дзе за сталом працуе ў цішы і спакоі. Час патрабуе ад творцы больш ґрунтоўных інтэлектуальных высноваў, асабліва калі ўлічваць вялікую зацікаўленасць паэта пытанямі краязнаўства, літаратурна-гістарычнымі даследаваннямі. Таму зараз Я. Гучок завяршае працу над вялікай літаратуразнаўчай працай пад назвай «Голы кароль» пра запачытванні ў рускай літаратуры з літаратураў заходніх краінаў. На падыходзе паэтычных зборнік чатырох радкоў «Маё Пяцікніжжа», што падрыхтаваны да выхаду ў выдавецтве «Тэхналогія» ў маі, а таксама кніга вершаў, назва якой гаворыць сама за сябе, – «Пост Скрыпту»...

Духоўнае апірышча паэзіі Я. Гучка, якое чытач можа знайсці ў зборніку «У родным краі», было і застаецца нязменным: Бог, Беларусь, Роднае Слова...

*Анатоль МЯЛЬГУЙ
Фота аўтара*

Легенды вандроўных шляхоў

Гадзіннік паддашкавы

Ёсць гадзіннікі настольныя, падлогаваыя, насценныя. А ў мяне ёсць гадзіннік паддашкавы.

Стаю ў сенцах на глінабітнай падлозе і, задраўшы галаву, гляджу ў чорны квадрат паддашкавага праёма. Адтуль даносіцца напераменку крахтанне, гучнае сапенне, грукат рэчаў па падлозе ды лапатанне крылаў напалоханых галубоў.

– Вось, – чую праз нейкі час зверху, – усё, што я тут знайшоў. Ведаецца, колькі часу прайшло, можа, што ўжо і назусім згубілася.

– Добра, – супакоіў я гаспадар, – давайце што ёсць.

З праёма спачатку з’явіліся зялёныя гумавікі і нагавіцы ў дробную палоску, потым целагрэйка з нейкай савецкай эмблемай, і ў канцы – кучаравая галава з вясёлымі вачыма і ўсмяшкай на ўвесь твар.

– Вось, – паўтарыў уладальнік кучаравай галавы. У выцягнутых руках у гаспадары хаты – гадзіннікавы механізм: цыферблат, стрэлкі, маятнік. – Трымайце. Корпус быў драўляны, прыгожы. Бацька распавядаў. Але ж чаго гэта я пачынаю байкі баяць з сярэдзіны. Хадземце ў хату, да печкі, яна якраз паліцца.

Ад адных толькі словаў «да печкі» мне стала добра. У хаце ўсё як трэба: фіранкі з мрэрэжкам, размалёваны куфар, белая печ пасярод вялікага пакоя, у куце – абразы пад вышыванымі ручнікам і пажаўцелья ад часу фотаздымкі ў драўляных рамках, на сталі – медная міска з пузатымі гарбузікамі.

– Частуйцеся, – падсунуўшы міску, кажа гаспадар. – У гэтым годзе як ніколі ўрадзіла на гарбузы. Раней гаспадарка вялікая была, жывёлы шмат. Усё дачыста з’ядалася. Зараз семечкі дастаём, а сам гарбуз секачом-секачом – ды пад пераворванне. Шкада, але што зробіш.

Лускаем гарбузікі, пстрыкаюць у агні дровы. На падлозе – квадратны сонечны заяц. Прыгажосць! Каб было ўжо зусім добра, да ўсяго гэтага дарэчы будзе, як сказаў мой суразмоўца, байка пра гадзіннік, які ён толькі што дастаў з паддашка гэтай утульнай хаты.

– Дзядуля мой, Дзям’ян Васільевіч, – пачынае ён, – ездзіў яшчэ пры Польшчы некалькі разоў на заробкі ў Францыю. Туды людзі дабраліся за апошняю капейку, а назад вярталіся з цэлымі абозамі добра рознага: швейныя машыны прывозілі, інструменты, механізмы ўсялякія для гаспадаркі, матэрыялы скруткі ды дзесяць салодкія пачастункі. Але няма ліха без добра, а добра без ліха. Адрозна ж на дарогах пачалі з’яўляцца шайкі людзей, якія разбоём займаліся. Здаралася, калі на абоз нападлі – усё адбіралі. А абознікаў жыцця пазбаўлялі, каб сведкаў не засталася. Вось і дзеду майму, калі ён дадому вяртаўся, давялося ў такім пераплёце пабыць.

Нападлі на золку. Абараняўся хто як. Але супраць нажа ды кастэта голымі рукамі доўга не памашаш. Вось і дзеда нашага адзін з бандзюкоў на зямлю зваліў, пад колы. Замахнуўся нажом для ўдару – і ў гэце самае імгненне, уявіце, гадзіннік пачаў час адбіваць. Замарудзіў злыдзень, нават кінуў дзеду: маўляў, чуеш, як гадзіннік апошня імгненні жыцця твайго адбівае. Але атрымалася ўсё наадварот. Праўду кажуць: «Не жадай ліха іншаму». Трапіла ліхадзею ў грудзі куля, зваліла бандыта: на шум жандары падаспелі. Пасля той ночы шмат хто і з абознікаў, і з бандытаў новага дня не ўбачыў.

Дзям’ян Васільевіч быў цвёрда ўпэўнены, што гэта Бог яму дапамог, у час стрэлкі перавёў. Ён так потым часта казаў. Бярог ён гадзіннік: сам спружыну накручваў, сам пыл выціраў. Толькі зрэдку дачку малодшую, цётку маю, на рукі

браў, каб маятнік гайдануць, калі той спыняўся.

А вось што, значыцца, далей было, ужо пры савецкай уладзе. Старэйшы брат майго бацькі працаваў пры кляштары. Ён быў добрым сталаром. А ў дваццатых расшуча адмовіўся ўступаць у таварыства «Саюз бязбожнікаў», створанае бальшавікамі. Страшныя былі гады – разбуралі храмы, манастыры. А колькі няшчасця прынесла раскулачванне! Ссылка працавітых сем’яў да «белых мядзведзяў» згубна адбілася на ўсёй нашай зямлі-матцы...

Неяк увечары сядзеў дзядзька мой на лаўцы за сталом, чысціў і змазваў гадзіннікавы механізм. Раптам – шолах за акном, нечыя цені, ствол рэвальвера. Выратаваў яго гэты гадзіннік, якім ён міжвольна прыкрыўся. Кулі папсавалі механізм і ў трэскі разнеслі корпус. Са словаў бацькі, ён быў самай «прыгожай цацкай» у хаце.

Хутка дзядзьку пашэнціла з’ехаць у Польшчу. Потым ад яго прыходзілі вес-

тачкі з Францыі і Канады, пісаў, што справу прыбытковую наладзіў. А гадзіннік з таго часу, ужо нерабочы і без корпуса, перавесілі бліжэй да абразоў.

Пад час нямецкай акупацыі бацька падлеткам сышоў у партызанскі атрад. Са спаленай хаты атрымалася вынесці толькі гэты гадзіннік. Бацька забраў яго з сабой у лагер партызанаў.

Аднойчы падрыўнікі ўзялі «языка» – маладога немца з інжынерных войскаў. На савеце атрада вырашылі, што ад такога «трафея» мала толку і што ад яго трэба пазбавіцца – ну, зразумела, час быў ваенны. А калі раніцай прыйшлі па яго, пачулі ціканне гадзінніка. Высветлілася, што палонны ўсю ноч не спаў, а аднаўляў пашкодзаны механізм – гадзіннік якраз быў у той жа зямлянцы, дзе трымалі пад аховай немца. Як і што там вырашалі, невядома, але пакінулі рукастага фрыца ў лагера перакладчыкам, бо ён няблага ведаў рускую мову. Да таго ж прызначылі яго наладчыкам гадзіннікавых механізмаў для самаробных мінаў. У канцы вайны адправілі немца на Вялікую зямлю. Кажуць, ён потым працаваў у нашым пасольстве ў Германіі.

Маці была ў тым партызанскім лагера ўрачом. Яна і вярнулася з гадзіннікам дадому. А бацька пагнаў немцаў, якія тады ўжо адступалі, далей. Прышоў героем з двума раненнямі.

– А як гадзіннік на паддашку апынуўся?

Мой суразмоўца памаўчаў і, быццам апраўдваючыся, прамовіў:

– Нявестка, гарадская, патрабавала ў майго сына ўвесці лам з хаты прыбраць. Маўляў, каб перад гасцямі з горада не чырванець. А ў выніку чырванець я перад аднавяскоўцамі. А што я? – змоўк, а пасля паглядзеў на гадзіннік, які ляжаў побач на лаўцы, і дадаў: – Гэта ж вунь як, здаецца, усяго толькі жалезка, а атрымліваецца, тры чалавечыя жыцці выратавала. Гісторыя.

Уладзімір ЦВІРКА

*Пераклад на беларускую мову
Кацярыны БАЛІШ*

Калекцыянерам, і не толькі

Дрэва ў Беларусі і ў Малдове

«Белпошта» ў шэрагу сумесных выпускаяў з паштовымі службама розных краінаў прапанавала новае выданне. Гэта «Народныя рамёствы». Выпуск, ажыццёўлены Рэспублікай Беларусь і Рэспублікай Малдова, прысвечаны апрацоўцы дрэва.

Мастацкая апрацоўка дрэва здаўна адыгрывае асаблівую ролю ў жыцці людзей, бо цесна звязаная з побытам чалавека. Вырабы ўпрыгожваюць жылло, на-

даюць яму ўтульнасць, арыгінальнасць, а таксама адлюстроўваюць светапогляд людзей, асаблівасці рэлігіі, эстэтычныя ідэалы.

На марцы № 1150 паказаная праца беларускага майстра, а мініяцюра № 1151 адлюстроўвае творчасць малдаванаў.

Дызайн першай мініяцюры зрабіла Таццяна Кузняцова, другой – Аляксандр Карняенка. Памер марак 52x29,6 мм, наклад – па 44 тыс. асобнікаў. Друкаваліся ў адным марачным аркушы па чатыры пары (памер аркуша 153x158 мм). На плях змешчаныя вырабы майстроў Беларусі і Малдовы.

У дзень выхаду ў абарачэнне ў аддзяленні іпаштовай сувязі № 1 г. Мінска (магазін «Філатэлія») прайшло спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (дызайн іх Т. Кузняцовай).

Сафія, княгіня Слуцкая, на марцы

Старажытнаму Слуцку і яго гісторыі прысвечаная марка № 1153. Гэта працяг серыі «Гарады Беларусі».

Упершыню летапісны Случаск згадваецца пад 1116 годам у «Аповесці мінулых часоў» як адзін з гарадоў Тураўскай зямлі. Случчына славетая воінамі і мецэнатамі,

дзяржаўнымі дзеячамі, мае сваю святую – Сафію з роду Амелькавічаў, якая стала ідэалам вялікай душэўнай шчодрасці.

Мастак Яўген Бядонік на мініяцюры змясціў герб горада, старадаўнія храмы і палацы, помнік святой Сафіі Слуцкай. Памер маркі 52x29,6 мм, наклад 48 тыс. асобнікаў. Надрукаваныя ў аркушах па шэсць асобнікаў.

У дзень выхаду ў абарот у аддзяленні паштовай сувязі № 9 г. Слуцка адбылося спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (іх аўтар Я. Бядонік).

Дзякуем за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтру «Марка» РУП паштовай сувязі «Белпошта»

Першы дзень Premier jour

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЕЯ (грэч. *palala diatheke* літар. стары запавет) – помнік легендарна-апакрыфічнай старажытнарускай літаратуры. Кніга ўзнікла ў IX ст. ў Візантыі і выкладала падзеі паводле Старога Запавету. Вядомыя Палеі гістарычная і тлумачальная. Гістарычныя – пераклад візантыйскага помніка, вы-

пашырэнню, а таксама складанасць і цяжкасць яе разумення. Захаваліся Палеі гістарычныя XII ст. у спісе XV ст. і скарочаная рускай рэдакцыя ў спісе XVI ст.

ПАЛІВА – шклопадобнае дэкаратыўна-засцерагальнае пакрыццё (маса) на кераміцы. У беларускім народным ганчарстве ўжывалася пераважна бясколерная паліва, што складалася з легкаплаўкіх (900 – 1150°C) матэрыялаў – кварцавага пяску або сухой расцёртай (парашковай) гліны пэўнага гатунку і перапаленага да поўнага пераходу ў вокіс свінцу. У якасці фарбаў дадавалі вокіс медзі (зялёнка), марганцу (бурштын), жалеза (кавальская дзындра). Рыхтавалі памолам з вадой на звычайных жорнах або шляхам сухой механічнай апрацоўкі ў ступе.

У адпаведнасці з тэхналогіяй падрыхтоўкі палівы на вырабы наносілі двума спосабамі – вадкім і сухім.

У наш час ганчары-надомнікі ўжываюць паліву фабрычнай вытворчасці, а таксама ўласнага вырабу па традыцыйных рэцэптах.

ПАЛІВАНАЯ КЕРАМІКА – ганчарныя вырабы, пакрытыя з засцерагальна-дэкаратыўнай мэтай тонкім слоём шклопадобнай палівы. На тэрыторыі Беларусі вядомая з XII ст. (дэкаратыўныя паліваныя пліткі на падлозе і сценах храмаў у

Гродне, Полацку, Тураве, Пінску і інш.). У перыяд позняга феадалізму ў многіх гарадах была пашыраная вытворчасць паліванай кафлі і сталовага посуду. Масавае распаўсюджанне паліванай керамікі ў народным ганчарстве адбылося ў 2-й палове XIX ст.

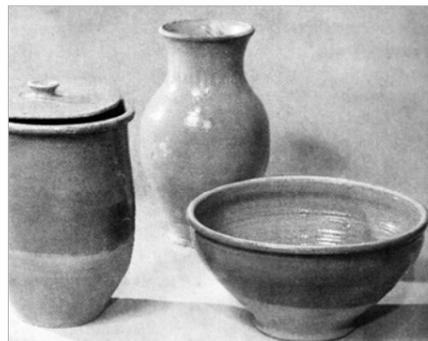
Паліву наносілі на вырабы перад абпальваннем або пасля яго двума спосабамі – вадкім і сухім. Рамеснікі ў заходніх раёнах Беларусі выкарыстоўвалі пераважна вадкую паліву, асноў-

плямы (такі посуд «у яблыкi» цаніўся асабліва высока). Паліваную кераміку аздаблялі контррэльефным лінейна-хвалістым арнамантам, падпаліўнай (зрэдку надпаліўнай) размалёўкай. Традыцыйныя спосабы яе вытворчасці выкарыстоўваюцца ў наш час ганчарамі-надомнікамі, а таксама на спецыялізаваных прадпрыемствах, што займаюцца мастацкай керамікай.

ПАЛІТОНІМЫ (грэч. *politeia* дзяржава + *опыта* імя) – назва народаў адпаведна іх дзяржаўна-палітычнай прыналежнасці. Паходзіць ад назвы тэрыторыі (Украіна – украінцы, Італія – італьянцы) ці ад этноніма аднаго з плямёнаў, народаў, што даў назву дзяржаве (русы – Русь, палякі – Польшча, шведы – Швецыя, франкі – Францыя).

На тэрыторыі Беларусі адным з першых палітонімаў была назва палачане, што ў IX ст. вызначала частку крывічоў, у X – XIII стст. – насельніцтва Полацкага княства. Першапачаткова (IX – X стст.) ролю палітоніма адыгрываў і этнонім русы, якім вызначалі ўсіх падданых зямлі русаў на чале з кіеўскімі князямі. У XVI – XVIII стст. у якасці палітоніма выступала назва літвіны, якой называлі ўсіх жыхароў Вялікага Княства Літоўскага. У канцы XVIII – XIX ст. на значную частку насельніцтва Беларусі (пераважна праваслаўнага) у якасці палітоніма распаўсюдзілася назва рускія, якая мела яшчэ і канфесійны сэнс.

Па меры этнічнай кансалідацыі розных тэрытарыяльных групаў народаў палітонімы часта трансфармуюцца ў этнонімы (жыхары Францыі – французы) або існуюць разам з этнонімамі розных народаў адной дзяржавы (жыхары Югаславіі – югаславы, сербы, харваты, славенцы і інш.).

Паліваная кераміка

ныя кампаненты якой былі змяшаныя з вадой або рэдкім мучным клейстам (членфай). Другі спосаб бытаваў пераважна на ўсходзе, часам адначасова з першым. Кераміку напачатку абмазвалі дзэгцем, потым абсыпалі праз густое сітца (пытлік) парашком палівы або абкачвалі ў ім. Цалкам паліваныя вырабы ў народзе часта называлі паліванец, паліванка.

Кераміка, пакрытая празрыстай бясколернай палівай, у залежнасці ад тэмпературы і вышыні агню ў працэсе абпальвання набывала бліzkую да натуральнай чырвона-карычневаю або зеленаватую афарбоўку. З-за нераўнамернага абпальвання на зялёным фоне часам выступалі светла-вохрыстыя

Палея тлумачальная і Жыцці святых (Наўгародскі летапіс, 2-я пал. XIV ст.)

клад старазапаветнай гісторыі, дапоўнена легендарна-апакрыфічнымі апавяданнямі. Тлумачальная ўзнікла на Русі ў XIII ст. як палемічная і накіраваная супраць іўдзейскай рэлігіі і часткова супраць магаметанства. Пачынаецца яна «Штадневам» Іаана Экзарха балгарскага – апавяданнем пра стварэнне свету. У ёй прыведзеныя разнастайныя звесткі аб з'явах прыроды, жывёлах, фізіялогіі чалавека.

Прычыны ўзнікнення Палеяў як крыніцаў азнаямлення з гісторыяй паводле Старога Запавету – вялікі аб'ём Бібліі, што перашкаджала яе